

DICTIONNAIRE FRANCAIS-MAFA

Yves LE BLÉIS

© Yves Le Bléis 2026

<http://dayimafa.net/>

(évolutif en ligne - tous droits réservés - reproduction interdite)

version du 29-09-2026

U

ULCÈRE PHAGÉDÉNIQUE

gúrja [1985 gúrdza]

UN, UNE

(numéral)

stád [1985 sótád]

» Le chef envoie les hommes dans l'eau un par un • **bíy á zlingdó ndohíy á yim stád aa stád** [1985 bíy á zlingdó ndohíy á yim sótád aa sótád]

(indéfini)

ngidé (quelque)

» Il y en a un • **ngidé á zé** [1985 ngidé á zhé]

l'un ... l'autre

tál

» L'un à moi, l'autre à toi • **tál agagá, tál angaya**

» L'un au père, l'autre à la mère • **tál a bábá, tál a māmá**

ndú mán, cf. **ndó** (homme)

» l'un vient avec de l'argent, l'autre avec du mil, un autre avec des arachides, tout ce qu'on veut • **ndú mán á ske aa súláy, ndú mán aa daw, ndú mán aa vandá, télé** [1985 ndú mán á shike aa súláy, ndú mán aa daw, ndú mán aa vandá, télé]

l'un et l'autre

kərə ngwáz áré kərə ngwáz (litt. "fils de femme comme fils de femme"), cf. **kórá** (fils)

» on appelle tout le monde : l'un comme l'autre... tous • **á nda bohwa á nízłəmbád' ndomajá télé : kərə ngwáz áré kərə ngwáz... pát** [1985 á nda bohwa á nízłəmbádə ndomadzá télé : kərə ngwáz áré kərə ngwáz... pát]

UNANIMEMENT

wuskəḏwuskəḏa'a [1985 wuskəḏ-wuskəḏḏa'a]

UNIFIER

zləḃá, zləḃáy, zləḃáw (réunir)

UNIJAMBISTE

ńslangásák, ńzlangásák [1985 ńslangá-sák, ńzlangá-sák]

UNIR

gá, gáy, gáw, *compl.* **ństád** [1985 ńsótád] (“l'unité”)

- » ils s'unissent pour faire alliance contre notre chef • **tá gíy ństád á ta zlóbanə vá á gíd á biy nga** [1985 tá gíy ńsótád á ta zlóbanə vá á gíd á biy nga]

S'UNIR

mbá, mbáy, mbáw (*partager*), *compl.* **va** (“corps”)

- » Mon ami et moi nous nous unissons pour travailler • **ngá mbíy vá ágídé mizlin aá mandalə ga**

UNITÉ

ństád [1985 ńsótád] (*nom num.*), *cf.* **stád** [1985 sótád]

- » Ils s'unissent (ils font l'unité) • **tá gíy ństád** [1985 tá gíy ńsótád]

UPUPA EPOPS

ngólák dák [1985 ngólákə dák] (*litt.* “coq de campagne”), *cf.* **ngólák**

URINE

kuray

urine de nourrisson

kuriy mœngwés [1985 kuriy mœngwësh] (*litt.* “urine de ?”)

URINER

təh-, tihe, tuhwa (“déposer”)

- » Et il remplit d'urine vingt cruches • **a n təha tetə kulkulə cew** [1985 a n təha tetə kulə-kulə cew]

USAGÉ

háháha'a, háháháha'a, héhéhe'e, héhéhéhe'e

- » Un tesson de calebasse usagé traîne par terre • **kəslah kwokwáy á sewelə tə hód' háháha'a** [1985 kəslah kwokwáy á shewelə tə hód' háháha'a]

ńmava'a, ńmavmava'a [1985 ńmava'a, ńmav-mavva'a] (*ancien*)

- » Le (tissu) neuf ne va pas avec l'usagé • **diy ńbuwa' á njíy ává ńmava' áaəa** [1985 diy ńbuwa' á ndzíy ává ńmava' áaəa]

objet usagé

gwajaba (*ajout FH*) [1985 gwadzaba]

USÉ

hánjáhánja'a, hénjéhénje'e [1985 hándzá-hándza'a, hénjé-hénje'e]

- » La vieille femme est usée • **modóngúz hénjéhénje'e** [1985 modóngúz hénjé-hénje'e]

ńnjihe'e, *cf.* **njih-, njihe, njuhwe**

- » Cette pièce de monnaie usée • **dalá ńnjihe wuna**

USER

hál-, hélé, hwálá (*vieillir*)

- » J'use mes habits • **í héló maslaka**

ndá, ndáy, ndáw (*manger*)

- » On martèle la houe que la terre a usée • **ndá ghumbata dəvər mágasə mán hákdá á ndədámə sə má** [1985 ndá ghumbata dəvər mágasə mán hákdá á ndədámə sə má]

» La pierre use le vêtement • **kwá á ndíy maslaka**

USTENSILE CREUSÉ DANS UN TRONÇON DE BOIS

wúrám

UTÉRUS

giy kórá (*litt. “case d'enfant”*), cf. **gáy, gíy, giy** (*maison*)

UVARIA CHAMAE

gúzmbohw